

JAHON TILSHUNOSLIGI: MUAMMOLAR VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR

Asqarjonova Madina Dilshod qizi

O'zDJTU Sharq filologiyasi fakulteti, Arab tili yo'nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada jahon tilshunosligining zamonaviy rivojlanish bosqichi, uning oldida turgan dolzarb muammolar va asosiy ilmiy tendensiyalar keng tahlil qilinadi. Xususan, globallashuv jarayonida milliy tillarning saqlanishi va rivojlanishi, internet hamda raqamli kommunikatsiyaning til tizimiga ta'siri, shuningdek, til va tafakkur o'rtasidagi uzviy bog'liqlik masalalari yoritilgan. Maqolada o'zbek va jahon adabiyoti vakillarining fikrlari va iqtiboslari asosida tilning ijtimoiy, madaniy va falsafiy ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: tilshunoslik, globallashuv, lingvistika, internet tili, raqamli kommunikatsiya, tafakkur, psixolingvistika, kognitiv lingvistika, til madaniyati.

Аннотация. В данной статье подробно анализируется современный этап развития мировой лингвистики, её актуальные проблемы и основные научные тенденции. Особое внимание уделяется сохранению национальных языков в условиях глобализации, влиянию интернета и цифровых технологий на язык, а также взаимосвязи языка и мышления. Социальное, культурное и философское значение языка раскрывается на основе высказываний представителей узбекской и мировой литературы.

Ключевые слова: лингвистика, глобализация, цифровая коммуникация, интернет-язык, мышление, психолингвистика, когнитивная лингвистика, языковая культура.

Abstract. This article provides a comprehensive analysis of the modern development stage of world linguistics, its current challenges, and major scientific trends. In particular, it explores the preservation of national languages in the context of globalization, the impact of the internet and digital communication on language systems, and the interconnection between language and thought. The social, cultural, and philosophical significance of language is discussed through references to Uzbek and world literature.

Keywords: linguistics, globalization, digital communication, internet language, thinking, psycholinguistics, cognitive linguistics, language culture.

Kirish. Til insoniyatning eng muhim ijtimoiy va madaniy hodisalaridan biri bo'lib, u jamiyat taraqqiyoti, tafakkur rivoji va madaniyat shakllanishi bilan chambarchas bog'liqdir. Har bir xalqning tili uning tarixiy xotirasi, madaniy merosi va milliy o'zligini ifodalovchi asosiy vositadir. Bugungi globallashuv davrida jahon tilshunosligi yangi bosqichga chiqib, turli ilmiy yondashuvlar, metodologiyalar va texnologik imkoniyatlar bilan boyib bormoqda. Ayniqsa, sun'iy intellekt, raqamli texnologiyalar va internet tarmoqlarining rivojlanishi tilning ishlatilish shakllarini sezilarli darajada o'zgartirmoqda. Biroq ushbu jarayonlar bilan bir qatorda bir qator muammolar ham yuzaga kelmoqda. Jumladan, milliy tillarning zaiflashuvi, adabiy me'yorlarning buzilishi va tilning soddalashuvi kabi masalalar jahon tilshunosligining dolzarb tadqiqot yo'nalishlariga aylangan.

Asosiy qism. 1. Globallashuv va milliy tillar muammosi. Globallashuv jarayonida ingliz tili kabi global kommunikatsiya tillarining ustunligi ortib bormoqda. Bu holat

kichik va kam qo'llaniladigan tillarning yo'qolish xavfini kuchaytirmoqda. UNESCO ma'lumotlariga ko'ra, har yili bir necha tillar butunlay yo'qolib bormoqda. Bu esa lingvistik xilma-xillikning kamayishiga, madaniy identifikatsiyaning zaiflashishiga olib keladi.

Buyuk mutafakkir Alisher Navoiy til haqida shunday degan: "Tilga ixtiyorsiz — elga e'tiborsiz." Bu fikr til va millat o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni ifodalaydi. Tilga befarqlik millatning ma'naviy tanazzuliga olib kelishi mumkin. Demak, jahon tilshunosligining asosiy vazifalaridan biri — milliy tillarni saqlash, ularni rivojlantirish va global til bosimiga qarshi ilmiy asoslangan strategiyalar ishlab chiqishdir.

2. Internet va zamonaviy til shakllari. Raqamli texnologiyalar rivojlanishi natijasida tilning yangi shakllari paydo bo'ldi: internet slengi, emojilar, qisqartmalar va aralash (code-switching) nutq shakllari keng tarqaldi. Ijtimoiy tarmoqlarda tilning tezkor va ixcham shaklda qo'llanishi adabiy til me'yorlariga ta'sir ko'rsatmoqda. Natijada yozma va og'zaki nutq o'rtasidagi farq kamayib bormoqda. O'zbek adabiyotining yirik vakili Abdulla Qodiriy shunday degan: "So'z — insonning qadrini ko'rsatadigan mezondir." Bugungi kunda til madaniyatining pasayishi, imlo va grammatik xatolar ko'payishi jamiyatning umumiy nutq saviyasiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli zamonaviy tilshunoslik internet tilini o'rganish, uni tizimlashtirish va me'yorlashtirishga katta e'tibor qaratmoqda.

3. Til va tafakkur o'rtasidagi bog'liqlik. Til va tafakkur o'zaro uzviy bog'liq bo'lgan tushunchalardir. Inson fikrlash jarayoni til orqali shakllanadi va ifodalanadi. Til boyligi tafakkur chuqurligiga bevosita ta'sir qiladi. Jahon adabiyotining mashhur namoyandasi Lev Tolstoy shunday degan: "Til — bu fikrni ifodalash quroli." Til inson ongining shakllanishida asosiy vosita hisoblanadi. Kognitiv lingvistik va psixolingvistik yo'nalishlari aynan til va tafakkur o'rtasidagi murakkab bog'liqlikni o'rganadi.

4. Zamonaviy tilshunoslikdagi asosiy tendensiyalar. Bugungi kunda jahon tilshunosligida bir qator muhim ilmiy yo'nalishlar shakllanmoqda:

- Korpus lingvistikasi rivoji — katta hajmdagi matnlar asosida tilni tahlil qilish
- Sun'iy intellekt va NLP (Natural Language Processing) — tilni avtomatik qayta ishlash
- Ko'p tillilik (multilingualizm) — global kommunikatsiyada bir nechta tillardan foydalanish
- Kognitiv va psixolingvistik tadqiqotlar — til va ong munosabatini o'rganish
- Til va madaniyat integratsiyasi — lingvomadaniy yondashuvning kuchayishi

Bu tendensiyalar tilshunoslikni an'anaviy fan doirasidan chiqib, interdisiplinar va texnologik fan sifatida rivojlantirmoqda.

Xulosa. Jahon tilshunosligi bugungi kunda murakkab va tez o'zgaruvchan jarayonlarni boshdan kechirmoqda. Globallashuv, raqamli texnologiyalar va ilmiy innovatsiyalar til rivojiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, milliy tillarni saqlash, adabiy til me'yorlarini himoya qilish va yangi til shakllarini ilmiy asosda o'rganish eng dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Tilni asrash — bu faqat lingvistik vazifa emas, balki millatning madaniy va ma'naviy mavjudligini saqlab qolish demakdir. Har bir inson o'z ona tiliga hurmat bilan yondashishi orqali ushbu jarayonga hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Navoiy, A. (1991). Muhokamat ul-lug'atayn. Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti.
2. Qodiriy, A. (1987). O'tkan kunlar. Toshkent: Adabiyot va san'at.
3. Tolstoy, L. N. (2005). Selected Philosophical Works. Moskva: Eksmo.
4. Xolmanov, J. (2010). Umumiy tilshunoslik. Toshkent: O'zMU nashriyoti.
5. Maslova, V. A. (2007). Kognitiv linguistics. Moskva: Academia.
6. Crystal, D. (2010). The Cambridge Encyclopedia of Language. Cambridge University Press.
7. Fromkin, V., Rodman, R., Hyams, N. (2014). An Introduction to Language. Cengage Learning.